

Архитектурни проблеми при промени във функциите на сградите

арх. Климент Иванов Иванов

Научен ръководител:

доц. д-р арх. Анна Аврамова

Автореферат

*на дисертационен труд
за присъждане на научна и образователна степен „Доктор”
по професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия*

Докторска програма „Архитектура на сградите, конструкции,
съоръжения и детайли”

Департамент „Архитектура”

Магистърски факултет

Нов български университет

София, 2014

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на редовно Заседание № 13 от 20.06.2014 г. на Съвета на департамент „Архитектура“ на Нов български университет.

Научно жури:

Проф. д-р арх. Константин Николов Бояджиев

Проф. д-р арх. Асен Методиев Писарски

Доц. д-р арх. Анна Борисова Аврамова

Доц. д-р арх. Димитър Любомиров Андрейчин

Доц. д-р арх. Росен Петров Савов

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе пред научно жури на 06 октомври 2014 г. (понеделник) от 11.30 часа в Галерия УниАрт на Нов български университет, бул. „Монтевидео“ 21, град София.

I Обща характеристика на труда

Актуалност на труда

Архитектурната дейност, свързана с промените във функциите на сградите, се нарежда между проектирането на нови сгради и реставрирането на съществуващи исторически обекти. Тази нейна двойствена природа предопределя основните проблеми, които се разглеждат в този труд.

Архитектурният продукт, който се получава като резултат от тази дейност, често остава незабелязан от широката публика. Пример за това са именно добре проектираните и изпълнени обекти. Така архитектите невинаги получават полагащото им се признание. В допълнение, сред част от колегията битува едно пренебрежително отношение към промените във функциите като към второстепенна дейност, защото при нея не се проектира нова сграда и не винаги се реставрира известен обект.

Обектите, предмет на тази дейност, често изискват намеса в руини и историческа среда. Това е територия, която поражда тревога, и дори страх у много от архитектите. От една страна те са респектирани от историческата и културна значимост на обекта, а от друга са притеснени от ограниченията, които биват налагани при работата с подобни обекти от институциите за опазване на културните ценности.

Този труд се занимава с архитектурните проблеми при промените във функциите на сградите от гледна точка на архитектурния образ, който се получава като резултат от тях. Той се фокусира върху естетическите и художествените качества на творбата, която се разглежда като рождба на творческото взаимодействие между даденостите на архитектурната среда и въображението на проектанта. Трудът се стреми да проучи влиянието на заварените сгради върху творческия процес и да покаже, че те се явяват основен подтик за създаването на новаторски творби, каквито архитектите не биха създали при работа по нови сгради.

Изследването стъпва на широка база от реализирани примери от световната и нашата практика, които са подробно проучени и описани и така се осигурява цялостен поглед върху творческия процес на тяхното създаване. То се опира също и на богатия опит на автора в работата с такива обекти като проектант и преподавател.

Тезата

Тезата, която авторът застъпва в настоящия труд е, че:

Промените във функциите на сградите са архитектурни намеси, които разкриват допълнително поле за изява на творческите търсения на архитектите и предоставят възможност да бъдат спасени от унищожение и върнати към нов живот архитектурни творби и обекти на културното наследство от „близкото и „съвременното“ минало”¹ само с архитектурни средства.

Този вид намеси не ограничават архитектите в работата им и се явяват като допълнителен стимул за създаване на нови архитектурни форми и решения. Те могат да бъдат прилагани успешно към широка гама от обекти с оглед на тяхното бъдещо обживяване и социализиране.

Обектът

Обектът на изследването са сгради и останки от такива от далечното, близкото и „съвременното“ минало, които притежават културна, историческа, архитектурна или сантиментална стойност, самостоятелно или като част от средата, с фокус върху тези от тях, които не са предмет на защита от специализирани закони и институции за опазване на културното наследство. Тези обекти се определят в труда с понятието „Архитектурни руини”, което е обяснено подробно по-нататък в текста.

Предметът

Предметът на изследването е творческият архитектурен процес при промените във функциите на сградите, обусловен от необходимостта от задължително взаимодействие между съществуващото старо и желаното ново и архитектурния образ, който се получава в резултат на това взаимодействие.

¹

Harrison, R., Schofield, J. *After Modernity. Archaeological Approaches to the Contemporary Past*. Oxford: Oxford University Press, 2010. • the recent and contemporary past.

Целта

Целта на това изследване е като установи актуалните проблеми при стойностни и недооценени сгради от близкото и „съвременното“ минало, да покаже възможностите за тяхното спасяване и съхраняване чрез използване само на средствата на архитектурната професия; същевременно да посочи влиянието на тези съществуващи сгради и останки от тях върху архитектурния образ, който се получава в резултат на симбиозата между старо и ново.

Задачите

Трудът си поставя следните задачи:

- Да издири водещи примери за реализирани обекти, спрямо които са приложени промени във функциите.
- Да проучи историята и причините, довели до необходимостта за промени във функциите им.
- Да анализира критически по какъв начин са реализирани и извършени промените във функциите спрямо тези обекти и заобикалящата ги архитектурна среда.
- Да проучи последствията и полезността от промените във функциите на сградите и как те са се отразили върху тях и обкръжаващата ги среда.
- Да изследва спецификата на този вид проектантска дейност и как тя влияе на творческия процес, свързан с нея.
- Да проследи как промените във функциите на сградите се отразяват върху архитектурния образ, който се получава.
- Да формулира общовалидни изводи за начина на извършване на процеса на адаптация на сградите.
- Да изведе авторова класификация на видовете архитектурни намеси.

Обхватът

За да се концентрира и да достигне търсената задълбоченост и детайлност, обхватът на това изследване се ограничава по отношение на видовете намеси и типовете обекти, които разглежда.

Според видовете намеси този труд се занимава с адаптацията, която обхваща архитектурни намеси, еквивалентни на промените във функциите на сградите.

Според видовете обекти трудът се концентрира върху обекти, които едновременно притежават някаква ценност и позволяват всякакви видове архитектурни намеси без ограничения от закони и институции. Тези обекти по-нататък в текста са подробно разгледани и са наричани „Архитектурни руини“.

Методите

Като основен научен метод за изследване в този труд е избран Изследване на образци или *Case study*. Този подход е най-подходящ за проучване на специфичната научна материя, каквато е архитектурната дейност, и особено когато става въпрос за промени във функциите на сградите. В този труд като обозначение за „*Case study*“ се използва термина „Изследване на образец“.

За постигане целите и задачите на труда се прилага комплексен подход, базиран на широка гама от научни методи, които включват:

- изследване на образци (*Case study*)
- критичен анализ и синтез на литературни източници
- лични наблюдения
- сравнителен анализ по случаи
- индукция и дедукция
- сравнение и обобщение.

Научните методи се използват самостоятелно и в комбинация, в зависимост от спецификата на разглежданите случаи.

Посланията

Този труд отправя към послания към професионални и държавни организации и към съвременното общество като цяло. Те са насочени към:

- Професионалните колегии.
- Потенциалните инвеститори и предприемачи.
- Собствениците – държавни и частни.

II Структура и обем на труда

Трудът е структуриран в четири глави, следващи логична последователност – обосновка, проучване на примери, обобщение и архитектурен проект, който представлява илюстрация на постановките, развити в труда. Включени са още приложения, списъци с използваните и цитирани източници, публикации и изяви на автора.

Съдържание

Увод

1 Обосновка

- 1.1 Реалността
- 1.2 Архитектурното наследство
- 1.3 Недвижимите културни ценности
- 1.4 Опазването
- 1.5 Видовете намеси
- 1.6 Съвременните руини
- 1.7 „Архитектурните руини”
- 1.8 Наследство в опасност
- 1.9 Отношението
- 1.10 Потребителят

2 Проучване на образци

- 2.1 Кунстхаус Грац (*Kunsthhaus Graz*)
- 2.2 Музей "Колумба" (*Kolumba Kunstmuseum*)
- 2.3 Замъкът Астлий (*Astley Castle*)
- 2.4 Национална галерия за чуждестранно изкуство
- 2.5 Музей на военната история Дрезден (*Militärhistorisches Museum Dresden*)
- 2.6 Музей „Морицбург“ (*Moritzburg Museum*)
- 2.7 Манастир „Санта Мария до Боуро“ (*Santa Maria do Bouro*)
- 2.8 Хотел „Фуке’с Барьер“ (*Hotel Fouquet's Barriere*)

3 Обобщение

- 3.1 Адаптацията
- 3.2 Имитацията
- 3.3 Начинът на изявяване
- 3.4 Начинът на взаимодействие
- 3.5 Класифициране в таблица
- 3.6 Приносите

- 4 Илюстрация – архитектурен проект
 - 4.1 Описанието
 - 4.2 Проучванията
 - 4.3 Проектът
 - 4.4 Заключение
- 5 Приложения
 - 5.1 Архитектурни чертежи
 - 5.2 Фотомонтажи от първия конкурс
 - 5.3 Списък с фигурите
 - 5.4 Списък с чертежите
 - 5.5 Публикации и изяви
- 6 Използвани източници
- 7 Цитирани източници

Обем

- Брой страници – 224
- Брой фигури – 161
- Брой чертежи и схеми – 32
- Брой библиографски цитирания – 180
- Брой думи – 44 300

- Включени са и следните приложения:
- Архитектурни чертежи – 6
 - Фотомонтажи от първия конкурс – 4

III Кратко изложение на труда

1 Обосновка

В първата глава се разглеждат теоретичните постановки и специфичните особености на промените във функциите на сградите като вид архитектурна дейност. Освен това се изясняват основните термини, обясняват се някои важни, но не толкова популярни понятия и се въвеждат и нови авторови такива.

Изяснява се реалната ситуация с дейността по промените във функциите на сградите. Тя може да остане незабелязана и неоценена от широката публика и съответно да няма търсене на такъв продукт. Обектите на тази дейност може да се окажат под юрисдикцията на законите за защита на културните и исторически ценности и това допълнително да затрудни работата по тях.

Разглеждат се подробно от архитектурна и от юридическа гледна точка основните понятия за защитените от закона архитектурни обекти. Това са Архитектурно наследство, Културно наследство, Културна ценност, Недвижимо културно наследство, Недвижимата културна ценност. Показват се критериите за тяхната класификация, които касаят изследването – според културната и научна стойност и обществена значимост и според пространствената структура и териториален обхват. Обясняват се и остарелите понятия като Паметник на културата или само Паметник. Уточнява се, че Недвижимата културна ценност е обект, който е официално признат за културно постижение и е изрично поставен под закрилата на специален закон.

Опазването на архитектурното наследство се разглежда, тъй като по своята същност то е намеса в архитектурния обект или в неговата среда. То може да се прилага не само към културно-исторически ценности, а към всеки обект, стига собственикът му да го счита за достатъчно ценен, за да инвестира в дейности по неговото съхранение. Опазването се състои от няколко мероприятия – идентификация (подбор), юридическа защита, физическа защита, социализация и поддържане. От тях само физическата защита и социализацията касаят пряко това изследване.

Подробно се анализират се видовете намеси, и по-конкретно „възстановителните намеси”, в зависимост от степента на въздействие, което оказват върху обекта на намесата. Уточняват се термините Реставрационни намеси и Реставрация. За да се изясни подробно какво представляват и как работят тези намеси, обектът на намесата се представя като условна система, съставена от четири архитектурни компонента: Образ, Материя, Функция и Среда. Видовете намеси се осъществяват чрез въздействие върху различните компоненти на обекта на намесата и биват три вида: Консервация, Реставрация и Адаптация. Тези понятия са обяснени подробно чрез текст и графики.

Обърнато е специално внимание на социалния феномен Съвременни руини (*Modern ruins*), характерен за нашата съвременност. Неговото изследването печели все по-голяма популярност сред множество научни дисциплини. Съвременните руини са архитектурни обекти в руинен вид, изградени през втората половина на 20^{-ти} и началото на 21^{-ви} век, които се срещат при развитите, пост-индустриални общества. Те представляват архитектурни, инженерни или урбанистични обекти, които са загубили своята първоначална функция или тя вече е станала неактуална. Към съвременните руини се добавя и една особено характерна група – недовършените сгради, които всъщност не се превръщат в руини след период на разцвет и упадък, а се пренасят директно до следващото състояние – това на руини, още преди да бъдат построени. Някои автори ги наричат „преобърнати руини“ (*ruins in reverse*). Разглежда се възприемането на Историческите руини и Съвременните руини в светлината на разбирането за тяхната „възрастова ценност“ (*age-value*).

За да се идентифицират и опишат специфичния вид сгради, обект на това изследване, е въведена авторската концепция за „Архитектурните руини“. Тя обхваща исторически и най-вече съвременни руини, които не притежават необходимите културна или историческа значимост, за да бъдат предмет на защита от специализираните закони за опазване на културното наследство. По тази причина те могат да бъдат обект на архитектурна намеса, свързана с промяна в тяхната форма или функция, без да е необходимо да се извършва съгласуване или да се иска разрешение от контролиращи органи и институции. Недвижимите културни ценности не могат да бъдат „Архитектурни руини“, защото са предмет на защита и контрол от съответните институции, но някои от тях могат да бъдат подлагани на намеси, свързани с промени в предназначението.

Повдига се и проблемът с наследството в опасност, тъй като в нашата страна почти не се срещат случаи архитектурни или урбанистични обекти от близкото минало да бъдат обявени за недвижими културни ценности, за да бъдат запазени най-стойностните от тях за следващите поколения.

Анализира се и отношението към сградите от гледна точка на тяхната ценност и опазване. Сравнява се отношението към Историческите сгради, Съвременните сгради и Съвременните руини и как това се отразява на възможностите за работа на архитектите по тези обекти.

За целите на това изследване е необходимо да бъде обърнато специално внимание на потребителя на продукта на архитектурната дейност, както и на начините, по които той използва този продукт във времето. Разглежда се теорията за „Потребителя-творец“, който се явява като трети играч в двоичната система архитект – потребител. Според нея архитектурата се създава освен чрез процеса на проектиране, така и по време на обитаването на сградите и това е процес, който продължава през целия период на нейното обитаване. Съществуват три вида потребители – пасивен, активен и творец. Според автора на този труд промените във функциите на един архитектурен обект може да бъдат разглеждани като акт на „Потребител-творец“, защото те се проявяват след проектирането и построяването на сградата и се извършват от самия ползвател или от архитект или строител по искане на потребителя. Тези намеси са не само утилитарно обусловени, а са мотивирани и подкрепени от осъзнат стремеж към подобряване на средата и към социализиране на обекта с оглед на неговото по-пълноценно използване в бъдеще.

2 Проучване на образци

Във втората глава като образци се проучват няколко архитектурни проекта, които демонстрират различни подходи при архитектурни намеси с промени във функциите спрямо ценни архитектурни обекти в характерна историческа среда. Те са реализирани през последните тридесет години и демонстрират прогресивна и устойчива архитектурна практика. Селектираните проекти отговарят на изискванията към образците за изследване, които трябва: да бъдат сложни функционални единици, да се проучват в контекста на естествената им обкръжаваща ги среда и да бъдат съвременни. За тях съществува богато количество литература и по този начин изследването стъпва на широка и проверена основа и може да бъде разработено подробно и задълбочено.

Кунстхаус Грац (*Kunsthhaus Graz*)

Местоположение: град Грац, Австрия.

Проектанти: Спейслаб Кук-Фурние (*Spacelab Cook-Fournier*).

Проект и изграждане: 1999 – 2003 година.

Фиг. 1 Кунстхаус Грац и „Желязната къща” ©Captain Blackadder – flickr

Музеят на изкуството Грац е създаден по случай обявяването на града за Европейска столица на културата. Той е специализиран в излагането на съвременно изкуство, като показва само гостуващи изложби и не притежава собствен музееен фонд. Намира се в сърцето на историческия град, който е обект от Световното културно наследство на ЮНЕСКО.

Обектът е разположен в парцел с няколко съществуващи сгради, едната от които е така наречената „Желязна къща”. Тя е под защита като недвижима културна ценност и притежава легендарен статус, тъй като е първата сграда в Австрия, а и в Европа, изработена от чугун.

Сър Питър Кук и Колин Фурние спечелват организирания международен конкурс като предлагат новаторско решение, което удовлетворява множеството изисквания на заданието – да има нестандартна и впечатляваща визия, да интегрира заварената „Желязна къща” и да отговори на настоящите и бъдещите изисквания на артистите за период от сто години. Техният проект е толкова радикален като форма и визия, че веднага се превръща в новият архитектурен символ на града, а самите проектан-ти го наричат „Приятелски настроеното извънземно”. Проектът интегрира изключително успешно заварената „Желязна къща” с уважение и респект към нея и тя отново изпъква като акцент в градския пейзаж. Тя е възвърната в оригиналния ѝ вид, като са премахнати по-късните добавки, а габаритите и височините на новите форми са съобразени в нейните. Променен е и начинът на работа на музея, като посещението и разглеждането му са замислени като режисирано преживяване на посетителя, което започва още от влизането във фойето. Пътят е предварително начертан като една „архитектурна променада”, която води в определената посока – нагоре към изложбите.

Избраният подход за намеса в сградата и прилежащата ѝ среда е агресивен и контрастен. Новите елементи се изявяват ясно и категорично, като отстояват своето собствено място в пространството. Според начина на изявяване намесата може без никакви резерви да се определи като контраст. По начина на взаимодействие тя се определя като налагане, защото новият обем е значително по-голям от този на заварената „Желязна къща“ и дори заема и мястото на бившата съседна сграда, но въпреки това той не обхваща съществуващата част, а седи върху нея.

Музей "Колумба" (*Kolumba Kunstmuseum*)

Местоположение: град Кьолн, Германия.

Проектант: Петер Цумтор (*Peter Zumthor*).

Проект и изграждане: 1997 - 2007 година.

Фиг. 2 Музей "Колумба" – поглед от изток ©Hélène Binet

Музеят „Колумба“ е Музеят на изкуството на Архиепископа на град Кьолн и е един от най-старите музеи в града. Той осигурява духовен дом на богата и разнолика колекция, която включва религиозно, антично и съвременно изкуство.

Новата сграда на музея е издигната върху руините на бившата готическа базилика „Св. Колумба“ от 13^{-ти} век, която е била една от най-внушителните църкви в средновековния град. Тя е напълно разрушена от бомбардировки през Втората световна война. От нея оцелява една дървена статуя на Божията майка, за която вярващите издигат малък параклис сред останките на църквата. Археологически разкопки на мястото разкриват

още по-древна история – намерени са основи на още три по-ранни църкви, както и запазени останки от римски жилищни сгради от I^{-ви} век.

В своя проект Петер Цумтор представя една смела и същевременно проста идея, която елегантно решава всички поставени изисквания и дава едно ясно и изчистено планово решение. Той съумява да помести внушителната колекция от разнородни предмети на изкуството, да експонира намерените археологически останки и артефакти, да обхване и съхрани съществуващите руини от църквата и да интегрира параклиса като обект от експозицията, който запазва функциите си на действащ храм.

Размерът на новия обем на музея е толкова внушителен, че може да доведе до объркване относно вида на намесите. Може да се сметне, че това е случай не на намеса, а на изцяло нова сграда. Също така се създава впечатлението, че това е случай на Придаване на функция на обекти, които не са имали такава. Но всъщност сградата никога е са загубвала основната си функция – тази на храм. Поради това при музея има Промени във функциите поради разрушаване заедно с Допълване на функциите на сградата. Това се получава, защото параклисът хем запазва религиозната си функция, хем става част от сградата на музея с променени функции.

Намесата в сградата и нейния комплекс е внимателно изпълнена, като новото строителство следва и се съобразява със завареното. Според начина на изявяване намесата представлява вписване в заварената среда, защото новоизградените форми служат за фон за изявяването на историческите фрагменти. По начина на взаимодействието тя показва явно обхващане на старото от новото. То се налага като размер над съществуващото и определя новата форма и визия.

Замъкът Астлий (*Astley Castle*)

Местоположение: Северен Уоруикшайър, Великобритания.

Проектант: Уидърфорд Уотсън Ман Архитектс (*Witherford Watson Mann Architects*).

Проект и изграждане: 2006 – 2013 година.

Фиг. 3 Замъкът Астлий – вход ©The Landmark Trust

Замъкът Астлий е построен като укрепено седалище на феодален владетел през 12^{-ти} век. Той оформя около себе си исторически комплекс, състоящ се от основна сграда-крепост, крепостен ров, градини за развлечение от 19^{-ти} век и църква от 14^{-ти} век. Преустройван е многократно, докато през 20^{-ти} век пожар почти унищожава сградата. Въпреки че е категоризиран като старина, финансови средства за реставрация не се намират и той е изоставен на разрухата на времето, като достига до наши дни в окаяно състояние.

Уидърфорд Уотсън Ман Архитектс превръщат на замъка в съвременен дом за почивка. Отличителното в проекта е, че новият дом за почивка се разполага вътре в останките, като самите руини се запазват и стават част от него, а укрепването се извършва по главните разрезни линии на замъка чрез система от укрепващи нови зидове, която едновременно заздравява заварените стени и осигурява опора на новото строителство. Така съществуващите руини са предпазени от бъдещи разрушения, а техните външен вид и излъчване биват максимално съхранени. Новото строителство е ясно разграничено от съществуващото и наблюдателят може да проследи кое е оригинално и кое е добавено по-късно.

Замъкът Астлий представлява интересен случай за промени във функциите, тъй като при него естественият процес на следващи една след друга промени е бил прекъснат и сградата за известно време е била „мъртва“. Чрез новата намеса на сградата се придава функция, която може да се опише като „възкресение“ и тя отново бива върната към живота. Адаптацията е извършена с респект към старината, като новата намеса е старателно вписана, дори прикрита вътре в руините. Проектът ясно демонстрира, че останките от миналото са от първостепенно значе-

ние, а новото има допълваща роля. Така според начина на извявяване намесата е вписване, а според начина на взаимодействие е скриване.

Национална галерия за чуждестранно изкуство

Местоположение: град София, България.

Проектант: Никола Николов.

Проект и изграждане: 1978 – 1985 година.

Фиг. 4 Национална галерия за чуждестранно изкуство – поглед от Храм-паметника „Св. Ал. Невски” ©godonikolov - Panoramio

Националната галерия за чуждестранно изкуство е една от най-големите художествени галерии в страната. Създадена като културна институция със специален статут, тя притежава изключително богат и разнообразен фонд. Оригиналната сграда е построена през 1882 година като Държавна печатница и е била едно от най-представителните здания в столицата. Тя е силно разрушена от бомбардировките през Втората световна война и в това състояние достига до 80^{-те} години на миналия век.

При този обект Никола Николов не реставрира дословно сградата в предишния ѝ вид, а творчески интерпретира съществуващата композиционна схема и запазените части от фасадата, за да изгради ново обемно и фасадно решение. Той едновременно повишава представителността на новата сграда и се вмести в поставено задание. Проектът понася множество критики заради избрания начин за намеса, както и за обемно-пространственото решение, който отекват дори и в наши дни.

Според автора на този труд, за да бъде разбран избраният от проектанта подход за намеса, е необходимо да се отчете периодът на реализация на

сградата. В тази светлина разглежданият пример демонстрира едно обмислено решение, което успешно постига търсения от проектанта архитектурен образ, задоволява сложните искания на тогавашните възложители и се отнася с респект и внимание към заварената архитектура.

Промените във функциите при Националната галерия за чуждестранно изкуство са процес, който дори продължава и в наши дни, като в момента се реализира проект за превръщането комплекса в Национален музейен комплекс. Първоначалната причина за адаптацията е Промени във функциите поради разрушаване. Последващите промени са от различно естество, като последните могат да се разглеждат като Допълване на функциите на сградата. Намесата на арх. Николов е изпълнена деликатно, премерено и „академично”. По начина на изявяване тя се определя като имитация. Според начина на взаимодействие намесата е по-скоро налагане, защото, въпреки че като размери новото и старото за почти еднакви, новият силует на сградата се определя главно от новоизградената част.

Музей на военната история Дрезден (*Militärhistorisches Museum Dresden*)

Местоположение: град Дрезден, Германия.

Проектант: Студио Даниел Либескинд (*Studio Daniel Libeskind*).

Изграждане: 2001 – 2011 година.

Фиг. 5 Музей на военната история Дрезден ©Bitter Bredt

Музеят на военната история Дрезден е построен е през 1876 година като Военен арсенал, но скоро след това част от него е превърната в музей. През следващите години многократно е променял името си в зависимост от управляващата власт, като след обединението на страната дори е

затворен. В наши дни е той е официалният централен музей на Германските въоръжени сили и най-големият музей в страната

Архитектурният проект на Даниел Либескинд е пълен с интелектуални препратки, но концепцията е изключително проста и разбираема. Същото се отнася и за формалната изразност, която е максимално изчистена и семпла – и като простота на формообразуването, и като послание на формата.

Музеят на военната история Дрезден е пример за смела и самоуверена архитектурна намеса в разпознаваема историческа сграда, подплатена със солидна база от исторически проучвания и философски аргументи. Тя не е израз на самоцелна проектантска провокация, а премерен дизайнерски жест, насочен към това да провокира преосмисляне на начина, по който се гледа на войната. Проектът поставя ново мерило за съпоставяне и сравнение за всички бъдещи разработки по темата.

Тази архитектурна намеса не е стандартна промяна във функциите на сградата, тъй като последната реално е била променена още в миналото от арсенал в музей. Тук намесата е Допълване на функциите на сградата. По начин на изявяване намесата е несъмнен контраст, доведен до максимално изражение. Като начин на взаимодействие е съчетаване, защото макар и новото разширение да е значително по площ, то не доминира над съществуващата сграда. То е като агресивен ефектен орнамент, който допълва и разнообразява монотонната фасада.

Музей „Морицбург“ (*Moritzburg Museum*)

Местоположение: град Хале, Германия.

Проектанти: Нието Соубеяно Аркитектос (*Nieto Sobejano Arquitectos*).

Проект и изграждане: 2004 – 2008 година.

Фиг. 6 Музей „Морицбург“ – поглед от вътрешния двор ©Roland Halbe

Замъкът „Морицбург“ е един от най-внушителните късно средновековни комплекси в централна Германия. Построен е през 15^{-ти} век и представлява кръстоска между замък и крепост. До края на 19^{-ти} век достига под формата на романтична руина в много лошо състояние. До наши дни претърпява множество промени във функциите, като с разглеждания проект той е превърнат в Музей на изкуството на Саксония-Анхалт.

Архитектите намират елегантно решение, което свързва в едно цяло обитаемите в момента помещения с руинираните части на замъка, като вкарва съвременни архитектурни елементи във визията на комплекса от исторически сгради. Подходът, възприет от тях, е на ясно разграничаване на новата намеса от съществуващите исторически останки. Заварените руини са съхранени в оригиналния им вид и са пригодени за съвременно ползване с минимална интервенция. Навсякъде, където настъпва взаимодействие между старите и новите елементи, е предвидена реална дистанция между тях, както и разграничаване чрез контрастиращи материали с различно оформление, текстура и цвят.

Музеят „Морицбург“ е показателен пример за промени във функциите, които не са еднократен акт, а представляват продължителен процес на постепенни промени, продължил повече от един век. Чак с разглеждания проект процесът на промяна е завършен и на целия комплекс е придадена една функция.

Избраният подход за намеса може да бъде определен с оксиморона „контрастно вписване“. Новите елементи не се прикриват или сливат, а се изявяват ясно и категорично. Но въпреки тяхното подчертано

изявяване, те са в подчинено положение спрямо съществуващите и се съобразяват с тях. Според начина на изявяване намесата може да се определи като вписване, а според начина на взаимодействие като съчетаване.

Манастир „Санта Мария до Боуро” (*Santa Maria do Bouro*)

Местоположение: град Брага, Португалия.

Проектант: Едуардо Сото де Моура (*Eduardo Souto de Moura*).

Проект и изграждане: 1989 – 1997 година.

Фиг. 7 „Санта Мария до Боуро” ©Luis F. Alves

Бившият манастир „Санта Мария до Боуро” обхваща комплекс от манастирски сгради и романска църква, най-ранните от които датират от 12^{-ти} век, като до наши дни е достигнал под формата на сравнително запазени руини. Обявен е за недвижима културна ценност. С разглеждания проект той е превърнат в петзвезден хотел към държавната верига за луксозни хотели *Pousadas de Portugal*.

Архитектът полага специални усилия да запази сградите в автентичен вид, като съхрани максимално количество съществуващи елементи. Желанието е да се опази и покаже връзката в миналото. Запазено е разположението на сградите, както и разпределенията на помещенията, а композицията е изчистена и опростена. За да остане сградата в познатия ѝ вид без покрив, понеже оригиналният скатен покрив е бил паднал, тя е завършена с нов плосък покрив

Манастирът е пример за внимателна и обмислена намеса в респектиращ и изискващ исторически контекст. Проектантът съзнателно е избегнал да

реставрира руината в оригиналния ѝ вид и да я покаже като обновен паметник на отминало величие. Вместо това той експонира руинираните останки като жив свидетел на отминалите природни катаклизми и исторически прекеждия.

Според автора на този труд намесата на Сото де Моура може да се разглежда като една архитектурна аналогия на монашеския начин на живот. Тя е въздържана и аскетична, като демонстрира преклонение и смирение пред нещо по-висше и по-стойностно. В същото време тя е безспорно съвременна и модернистична като изражение. Постигнатият ефект не е на демонстративен контраст, а на съвместно съжителство на представители на различни епохи.

Промените във функциите на комплекса са изпълнени с изключителен естетически усет и професионално майсторство. Намесата е внимателна, минималистична и деликатна. По начина на изявяване новото се вписва в старото, като се преплита с него и дискретно го допълва. Според начина на взаимодействие намесата безспорно е скриване.

Хотел „Фуке’с Барьер” (*Hotel Fouquet’s Barriere*)

Местоположение: град Париж, Франция.

Проектант: Едуар Франсоа (*Edouard François*).

Проект и изграждане: 1999 - 2006 година.

Фиг. 8 Хотел „Фуке’с Барьер” – изглед ©sNMsyrgC - flickr

Хотелът „Фуке’с Барьер” е луксозен 5-звезден хотел, един от седемте „хотели-дворци” в град Париж. През 2013 година е обявен за „Водещият европейски градски хотел”.

Задачата е да се изгради представителен хотелски комплекс около емблематичния ресторант *Le Fouquet’s*, като се свържат всички заварени сгради в парцела в единен хотелски комплекс. Самият парцел обхваща почти цял градски блок в идеалния център. В него са разположени седем съществуващи сгради, някои от които са от периода „Осман” и са културни ценности.

За да обедини различните заварени сгради в единен, цялостен архитектурен образ, Едуар Франсоа прилага новаторски и нестандартен подход, наречен от него „Отливка и пробив”. Той с пост-модернистичен замах прави едно буквално изкопирване на фасадите на съседните сгради в стила „Осман” и повтаря техните форми, размери и детайли. Това е направено открито и директно чрез отливки от бетон, оставен гол и необработен. Тази прекалено откровена имитация служи за фон, върху който той аранжира своето архитектурно решение. По фасадата то е изявено чрез редица „телевизори” – остъклени правоъгълници, които всъщност са прозорците на хотелските стаи. А зад шестетажната фасада помещава необходимия му брой етажи – осем, като смело разрязва, скрива и начупва класицистичния рисунък на сивата бетонна архитектурна подложка.

Хотел „Фуке’с Барьер” като пример за нов радикален тип намеса в исторически контекст поражда множество въпроси. Той не дава решение, а показва посока. Той не трябва да се разглежда като универсално приложимо решение, а като генератор на нови идеи на подобен тип интервенции в бъдеще.

Промяната на функцията на хотелския комплекс е изпълнена с самоувереност и професионализъм. Намесата е направена с въображение, замах и чувство за хумор. По начина на изявяване тя безспорно е имитация. Според начина на взаимодействие намесата може да се определи като съчетаване, тъй като новата част се забелязва значително по-малко при наблюдение от различни ракурси.

3 Обобщение

В третата глава се обобщават и систематизират резултатите от направените в труда изследвания. Разглеждат се подробно няколко теми, които са следствие от направените в труда проучвания.

Адаптацията като вид възстановителна намеса е еквивалентна на промените във функциите на сградите. Тя също така оказва въздействие и върху прилежащата среда на обекта. Определени са причините, които пораждат необходимостта от промени във функциите. Те биват:

- Функциите вече не съществуват.
- Настоящите функции не могат да бъдат поддържани по финансови или други причини.
- Дарение или завещание на сграда с условие за промени във функциите ѝ.
- Функциите се променят по желание на собственика.
- Промени във функциите поради разрушаване.
- Придаване на функции на обекти, които не са имали такива.
- Допълване на функциите на сградата.

* * *

Имитацията, или наподобяването, е един от архитектурните методи за намеса. Проектантите копират елементи от своята или от околните сгради и ги добавят към своя обект за допълване на липсващи детайли или за допълнително украсяване. В труда се определят и описват три подхода при извършването на този тип намеса.

- Първият е **Буквалната имитация**, познат още от времето на Романтичната реставрация от 18-19^{-ти} век, когато архитектите са достроявали и разкрасявали историческите сгради с елементи от желаната епоха според собствените им познания и въображение. Той затруднява различаването на новата намеса от оригиналната част от сградата.
- Вторият подход е от втората половина на 20^{-ти} век и се свързва с течението на Постмодернизма. При него архитектите отново копират и прилагат готови елементи, но това е подчинено на друг принцип. Заемките са нарочно разместени, като конструктивните елементи не отговарят на реалната носеща конструк-

ция, а архитектурните елементи са разиграни или завъртени спрямо архитектурния модул на сградата. Подходът на **Пост-модернистичната имитация** позволява поне на някои места новата намеса да бъде разпозната.

- Имитацията не се изчерпва само с механичното подражание и като потвърждение на това в този труд се извежда трети подход в имитацията, наречен „Творческа имитация”. Пример за такава е разгледаният по-рано Хотел „Фуке’с Барьер”. При него имитацията не е употребена поради недостиг на идеи на автора, а като демонстрация на противоположния случай – бликащо творческо въображение, което може да погледне с ирония и намигване на установените правила и да ги интерпретира със размах и самочувствие.

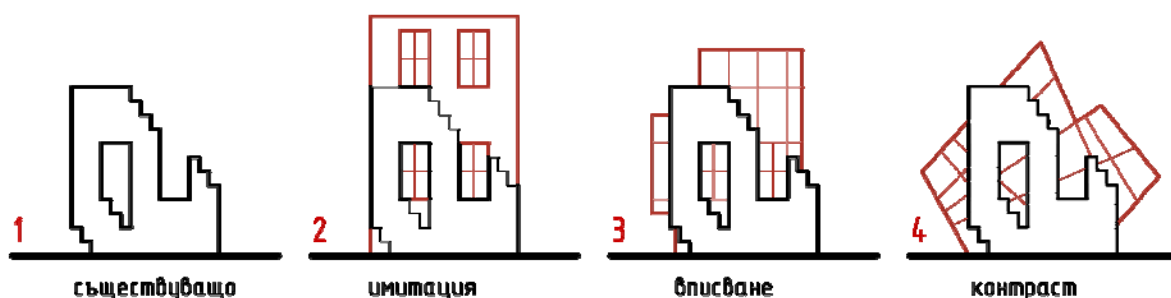
* * *

На базата на разгледаните в труда примери може да изведен един основен похват за архитектурни намеси **в зависимост от начина на изявяване** на новата намеса спрямо съществуващата сграда. Похватът съдържа в себе си три метода за намеса, които могат да бъдат наречени **имитация, вписване и контраст**.

- При първия метод новоизградените форми трудно или въобще не се отличават от съществуващите, като ги копират или повтарят като форма, детайл и/или материал. Той може да бъде определен като наподобяване или копиране.
- При останалите два метода на архитектурни намеси, новото се отличава от старото. Те варират в зависимост от начина на изявяване на новата намеса спрямо съществуващата сграда. При метода на вписването съществуващите форми играят първостепенна роля, а новоизградените ги допълват. Тяхното изявяване може да бъде определено като дискретно.
- При метода на контраста новоизградените форми се налагат над съществуващите и заемат водещата роля. В този случай тяхното изявяване може да бъде определено като демонстративно.

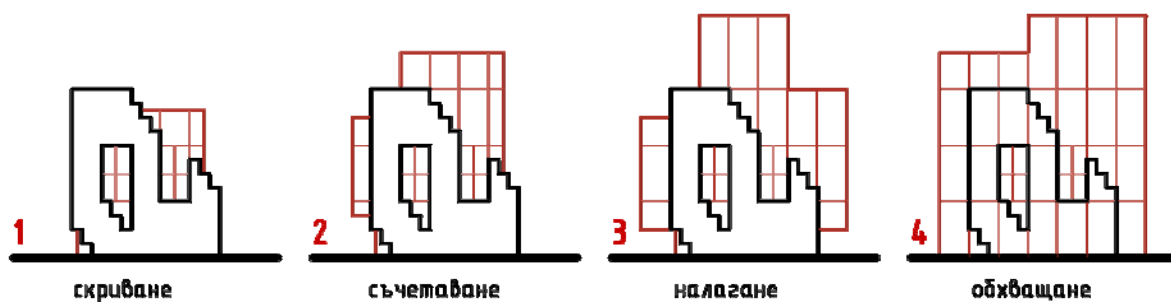
* * *

Така дефинираните три метода на архитектурна намеса **в зависимост от начина на извявяване** могат да бъдат графично илюстрирани чрез показаната по-долу схема:

Фиг. 9 Схема – архитектурна намеса - начин на извявяване

При направените изследвания на архитектурните примери се наблюдава, че само похватът за архитектурни намеси в зависимост от начина на извявяване не е достатъчен, за да опише изчерпателно видовете взаимодействия между новото и старото при различните архитектурни намеси. Оказва се, че особено голям ефект оказва това как те си взаимодействат, като се вземе предвид съотношението на размерите на новопроектираните обеми спрямо съществуващите, както и тяхното разположение един спрямо друг. Независимо от кой вид е начинът на извявяване, размерът и пропорциите при съпоставянето на двете съставни части оказват съществено влияние върху крайния архитектурен образ на новото здание. Така се достигна до обособяването на втори основен похват за архитектурни намеси – **в зависимост от начина на взаимодействие**. Този похват отчита размерите и пропорциите на новоизградената част на сградата спрямо съществуващата част от нея, а също така и разположението на едната спрямо другата част. В този случай се открояват четири степени, които отчетливо описват различните възможни взаимодействия между старото и новото. Те могат да бъдат определени като: **скриване, съчетаване, налагане и обгръщане (обхващане)**. Графичната им илюстрация е показана в схемата по-долу:

Фиг. 10 Схемa – архитектурна намеса - начин на взаимодействие

Двата нови метода за оценяване на архитектурни намеси при промени във функциите на сградите, които са изведени в настоящия труд, предоставят възможност за количествено изражение на пропорционалното съотношение между новоизградените обеми и съществуващата сграда. Методите предоставят още и възможност за качествено изражение на това съотношение, тъй като освен цифрово, то може да бъде показано и графично чрез схеми и образи.

Характеристиките на изведените методи за архитектурна намеса в сградите предоставят възможността те да бъдат класифицирани в табличен вид. Това спомага за по-добро систематизиране и онагледяване на материята, особено когато се проучват и сравняват множество обекти. Според автора на настоящото изследване табличното представяне е особено полезно за архитектите, които са свикнали да работят предимно с образи и схеми, а не с текст и данни. Това се отнася с още по-голяма сила за проектантите сред тях, към които спада и авторът.

По-долу е показана таблица, в която са подредени и класифицирани всичките обекти, изследвани детайлно в този труд. Във долната таблица е показан и един допълнителен обект, също разглеждан в труда:

обект	начин на изявяване			начин на взаимодействие			
	имитация	вписване	контраст	скриване	съчетаване	налагане	обхващане
 Кунстхаус Грац			○			○	
 Музей „Колумба“		○					○
 Замъка Астлий		○		○			
 Национална галерия за чуждестранно изкуство	○					○	
 Музей на военната история Дрезден			○		○		
 Музей „Морицбург“		○			○		
 Манастир „Санта Мария до Боуро“		○		○			
 Хотел „Фуке'с Барриер“	○				○		
 Худ. галерия „Проф. И.Петров“ Разград	○					○	

Фиг. 109 Таблица за класифициране на видовете намеси

4 Илюстрация – архитектурен проект

В последната част на труда се разглежда реализиран пример от проектантската практика на автора. Той е включен като неразделна част от труда в крак със съвременните тенденции за „Изследване чрез проектиране“ (*Research through design*). Показаният обект попада съвсем точно в групата обекти, към които е насочен труда, и конкретно в дефинираната от автора категория „Архитектурни руини“. Той се явява като илюстрация на изследванията и разработките в труда и на тяхното реално приложение в архитектурната практика.

Ето няколко причини, поради които той е избран:

- Типичен пример за „Архитектурна руина“.
- Значим архитектурен обект, който не е недвижима културна ценност.
- Носител на паметта на средата, застрашен от разрушаване.
- Спасен от унищожаване само с архитектурни средства.
- Заживява пълноценен нов живот посредством промени във функциите.
- Заема отново ролята на културен фокус на централната градска част благодарение на свободата за архитектурна намеса.
- Образец за други подобни намеси в града.
- Носител на архитектурни награди .
- Бенефициент на финансиране от Европейския съюз.

Проектът е за Художествената галерия „Проф. Илия Петров“ в град Разград. Това е централната общинска художествена галерия. Проектът бе разработен за участие в Национален архитектурен конкурс, обявен от Община Разград. Той спечели Първо място и последващо възлагане за проектиране. Проектът е реализиран, като сградата успешно изпълнява своите функции и се приема изключително топло от гражданите.

Фиг. 11 Художествена галерия – снимка - съществуващо положение – поглед от парка от юг ©Климент Иванов

Фиг. 12 Художествена галерия – конкурсен проект - фотомонтаж – поглед от парка от юг ©Климент Иванов Архитекти

Фиг. 13 Художествена галерия – снимка – поглед от парка

IV Приносите

Авторът вижда приносите на този труд в анализирането и класифицирането на различните архитектурни композиционни методи и похвати, свързани с промените във функциите на сградите, допълнителното изясняване на тази специфична материя и полагането на основите за бъдеща научна и практическа работа по темата.

- Основен принос на труда е дефинирането на оригинални авторски похвати за архитектурна намеса при промени във функциите на сградите. Те позволяват съпоставяне и оценяване на намесите според авторски критерии и са графично илюстрирани. Изведени са два похвата за намеса – в зависимост от начина на извяване (имитация, вписване и контраст) и в зависимост от начина на взаимодействие (скриване, съчетаване, налагане и обгръщане).
- Изведен е авторски метод за таблично структуриране и класификация на похватите за архитектурна намеса. Табличното представяне предоставя възможност за визуално съпоставяне и оценяване на взаимодействието между новото и старото, както и влиянието на това взаимодействие върху резултатния художествен образ на новата архитектурна творба.

- Направена е авторова класификация на видовете причини, които предизвикват необходимостта от промени във функциите на сградите.
- Дефинирана е нова категория архитектурни обекти – „Архитектурни руини”. Това е ново събирателно понятие, което обхваща гама от архитектурни обекти, каквито досега не са били предмет на описание и изследване като самостоятелна група. Обособяването им в ясно определена категория би подпомогнало в значителна степен тяхното бъдещо изучаване и опазване.
- Проучени са ролята и мястото на „Потребителя-творец” в процеса на промените във функциите на сградите – тази връзка досега не е достатъчно изследвана.
- Изследван е методът на имитацията, който досега не е достатъчно проучван в полагащата му се положителна светлина. В наше време той по-скоро се отрича и поради тази причина е загърбван при изследванията. Изведени са три категории на имитация, последната от които е оригинална авторова категория.
- Изследвана е тема, която досега не е достатъчно изследвана – промените във функциите на сградите като стимул на творческото въображение на проектантите и подтик за генериране на нови и нестандартни архитектурни решения.
- Показани са решения как промените във функциите на сградите да бъдат приложени на практика. Те са пряко свързани с проектантския процес и са ориентирани към реално прилагане на научните разработки в архитектурната работа.
- Положени са основите и са направени началните разработки за създаването на стратегия за бъдеща научна и практическа работа по този вид обекти, ориентирана към това как те могат да бъдат опазени само с архитектурни средства и превърнати отново в пълноценни архитектурни творения.
- Дефинирани са обекти, които е необходимо да бъдат съхранени, защото притежават някакъв вид ценност, но тя все още не е отчетена от институциите. Те са разпределени в три категории в зависимост от тяхната необходимост от законова защита.

- Без да счита, че това е научен принос, с този труд авторът отправя две важни послания, които са насочени към различни групи аудитории – към професионалната колегия, към потенциалните инвеститори и към собствениците на подобни обекти:

- Първото послание е, че е възможно сгради, притежаващи архитектурни достойнства, да бъдат променени и преустройвани само и единствено с архитектурни средства и от „обикновени“ архитекти, за които не се изисква за имат допълнителни специализации. Тези обекти могат да бъдат съхранени и да им се вдъхне нов живот, така че те да заемат достойно място в обкръжаващата ги архитектурна среда и съвременното общество.
- Второто послание е, че за да се работи по тези обекти не се изискват разрешителни или съгласувания, както и че няма изисквания за вида и начина на намеса спрямо тях. Така пред проектантите се открива възможност да отпуснат и развихрят своето творческо въображение и да творят без притеснения и ограничения от трети страни.

V Публикации и изяви

Иванов, Климент. „Феноменът „Съвременни руини““. — В: *Сборник научни публикации на Департаментите „Архитектура“, „Дизайн“ и „Изящни изкуства“*, брой 3. София: Изд. на Нов български университет, 2014. стр. 27-35.

Иванов, Климент. „Архитектурни намеси при промяна на функцията на сградите“. — В: *Сборник научни публикации на Департаментите „Архитектура“, „Дизайн“ и „Изящни изкуства“*, брой 3. София: Изд. на Нов български университет, 2014. стр. 37-48.

Ivanov, Kliment. „'Green cities': preservation, renovation and revitalization of emblematic urban areas through sustainable government and development“ [Анотиран доклад]. — В: *Spring University 'Europe on the Go: Citizen Empowerment and Sustainable Development'*, Чипровци, 2014.

Иванов, Климент. „Архитектурни проблеми при промяна на функцията на сградите“ [Цикъл от лекции]. — В: *Нов български университет*, курс:

ARCM267 Архитектура на сгради и комплекси II част, есенен семестър 2013-14.

Награди

2006 Първа награда — Национален конкурс „Реконструкция и обновяване на Художествена галерия „Проф. Илия Петров“, гр. Разград“, Разград.

2007 Втора награда — Национален годишен конкурс-изложба „Арх-Идея 2007“, категория „Реконструкции“, София. *(С проекта за Художествена галерия „Проф. Илия Петров“)* Първа награда не е присъдена.

2008 Бенефициент — Оперативна програма „Регионално развитие“ BG161PO001/1.1.-01/2007 на Европейския съюз. *(С проекта за Художествена галерия „Проф. Илия Петров“)*